

ОБУЧИТЕЛНА ПРОГРАМА ФИНАНСОВА ГРАМОТНОСТ

Финансовата грамотност може да се определи като комбинация на финансови знания, умения, нагласи и поведение, необходими за взимане на информирани финансови решения, основани на икономически и лични обстоятелства, за подобряване на финансовото благополучие, където:

- „Знание“ означава да се притежава разбиране за личните финансови проблеми;
- „Умения“ означава способността да се прилагат знания за управление на личните финанси;
- „Нагласи и поведение“ означава установени вярвания, чувства, увереност и пристрастия по време на конкретни ситуации, свързани с боравене с личните финанси.

Финансовата грамотност е „способността за използване на знания и умения за управляване на финансовите ресурси ефективно за осигуряването на дългосрочна финансова сигурност“.

Ползите, които донася финансовата грамотност, са свързани с постигането на дългосрочни финансови цели. Липсата на финансова грамотност може да доведе до вземане на заеми с високи лихвени проценти, хората могат да се фокусират само към краткосрочните си нужди и съответно тяхното задоволяване, като недостатъчно добре разбират дългосрочните последици от финансовите си решения.

Когато младите хора, но и не само те, са изправени пред финансов стрес, тяхната незабавна реакцията е да потърсят повече пари, за да осигурят нуждите си. Те вярват, че решението на проблема,

пред който са изправени днес, може да бъде решен чрез повече финансови средства, но не разбират основната причина за проблема, а именно – ниската финансова грамотност. Решенията, свързани със справянето със задлъжнялостта чрез повече финансови ресурси, може да задълбочи проблемите им.

Финансовата грамотност е от полза за младите хора и техните домакинства, защото създава възможност за вземане на по-добри и информирани решения, когато става въпрос за пари. Чрез финансовата грамотност младежите могат да приоритизират нуждите си по-ефективно и да си създадат възможност за спестявания (така наречените „бели пари за черни дни“). Те могат да изградят способности за съобразяване на видовете кредити, които могат да вземат и съответно да изплащат в разумен срок, без да бъдат в положение на паричен дефицит.

Хората, които вземат разумни финансови решения, е по-вероятно да постигнат финансовите си цели, да управляват потенциалните финансови рискове, да изградят финансови активи, не се превръщат в бреме за обществото и допринасят за икономическия растеж на страната.

Цели на обучителната програма:

Основна цел на настоящата обучителна програма е да създаде устойчив инструмент за обучение на младежи от 15 до 29 години по теми, свързани с финансовата грамотност. Програмата цели покриването на базови знания и изграждането на базови умения за финансова грамотност и е насочена към прилагане на наученото в ежедневиите дейности.

Обучителната програма акцентира върху придобиването на следните знания и умения:

Знания за:

- Необходимостта от това да бъдем финансово грамотни
- Ефективно планиране на индивидуалните приходи и разходи
- Вземане на информирани финансови решения за банкови продукти, услуги и кредити

Умения за:

- Боравене с различни финансови инструменти
- Предприемачество
- Отделяне на спестявания

Обучителната програма включва:

- Теоретични занимания – 250 мин.
- Практически задачи – 50 мин.
- Индивидуална/групова работа - 160 мин.

Теми на обучителната програма:

1. Планиране на личните финанси и важност на финансовото планиране
2. Вземане на информирани финансови решения

3. Спестявания и инвестиции
4. Подготвени за бъдещето и боравене с финансови инструменти
5. Осигуровки и данъци

Важно!

Настоящата програма е предназначена за присъствено и дистанционно /онлайн/ обучение.

Методология на обучение по финансова грамотност:

- Лекционна част – 60 %
- Активни техники за учене – 30 % (групови и индивидуални задачи, с които да се приложи наученото и с които участниците в обученията сами да достигнат до заключения по съответните теми)
- Преговор и проверка на знанията – 10 %

След приключване на обученията се получава сертификат за завършено обучение с продължителност от 8 часа.

Ресурси за обезпечаване на обученията:

Присъствено обучение

- Принтирани обучителни материали
- Принтирани индивидуални/групови задачи
- Флипчарт
- Проектор
- Маркери

Дистанционно обучение

- Обучителни материали в електронен вариант
- Индивидуални/групови задачи в електронен вариант
- Тематични презентации
- Подходяща програма за провеждане

Ръководство за употреба на методиката:

Принципи на обучение:

- Тази учебна програма е насочена към промяна на начина, по който разпределяме нашите финансови средства и прилагаме умения за финансова грамотност.

Програмата цели изграждане на умения, а не изготвяне на списък с „добри“ и „лоши“ действия, които обучаемите да следват или да бъдат критикувани за техните действия или избор. Цели се да бъдат изградени умения за промяна, които са базирани на информирани решения.

- Намиране на общ език с обучаемите

Провеждащите обучението следва да създадат възможности за участниците да се фокусират върху информацията и поставените задачи, за да разбират проблемите и техните възможни решения, както и да изградят отговорно поведение по темата.

- Създаване на сигурно пространство за участниците

Обучителите трябва да опитват да оценят приноса на всеки участващ в обучението. Всички участници имат изградени свои разбирания и пристрастия по отношение на разглежданите теми. Групата е заедно, за да научи нещо ново, всеки да усвои или подобри своите умения, да помисли самостоятелно и в група по темата и да се обмени опит.

- Разумно избиране

В методологията е събрана достатъчно полезна информация по темата. Обучителите трябва да подберат съдържание, което би било най-полезна за конкретната аудитория. Важно е времето и задачите да бъдат внимателно съобразени.

Основни принципи на обучение:

Стремете се да следвате всички принципи по време на обучението. Вземете ги предвид по време на провеждането на обученията.

Принципите на обучение са:

Обучение, насочено към обучаемия

Обучението, което е насочено към учащия, създава среда, която обръща специално внимание на знанията, уменията, нагласите и вярванията, които участниците индивидуално внасят в обучението. Това означава, че при различни групи няма как да бъдат проведени две идентични обучения.

Разнообразие

Обучаемите имат различни индивидуални характеристики. Участниците могат да са представители на различен пол, възраст, професия, интереси и т.н. Разнообразието от участници изисква учителите да гарантират, че всеки обучаем е овластен и може да участва пълноценно. Разнообразието винаги обогатява учебния процес.

Практическа насоченост

Обученията са фокусирани върху знания, умения, нагласи, които имат практическа полза и ще помогнат на участниците да окажат въздействие и да приложат наученото в ежедневните си дейности.

Експериментиране

Ученето чрез опит е „учене чрез правене“. Ефективното учене се случва, когато прякото преживяване и участие на обучаемите е свързано с личните преживявания, възможности за създаване на подходящи връзки между наученото и приложеното и способността на обучаемите да

демонстрират правилното използване на придобитите умения.

Активност

Формата на учене чрез опит и активност в обучението дава възможност на участника да се ангажира със съдържанието на обучението по интерактивен начин. Активното обучение се простира отвъд „учене чрез правене“ и се използва, за да подкрепи учебния процес. Дейностите в програмата са проектирани така, че участниците да изграждат и придобиват своите знания, умения и нагласи, а не ги получават „на готово“.

Измеримост

Обученията използват учебните цели за разработване на подходящи планове и техники, които помагат за организиране на уменията, тяхното измерване посредством предварително представен инструментариум и индивидуално измерване на въздействието от приложените знания.

Принципи на неформалното обучение за изграждане на знания и умения:

Обучителите трябва да вземат предвид следните конкретни принципи на неформално обучение, като описаната информация и принципи са съобразени с прилагането на принципите на дидактиката и андрагогията (обучението за възрастни).

Участниците в обучението трябва да бъдат включени в него чрез саморефлексия и да участват в собственото си учене

Насърчаване на участниците да оценят сами своето представяне по време на групови и индивидуални задания и упражнения. Осигуряване на възможности за участниците да проектират своето индивидуално обучение, базирано на опит (т.е. чрез описване на действията си и изводи какво още би могло да бъде направено).

Опит (включително грешки), които дават основата на обучителните дейности

По време на обученията е необходимо да се осигури възможност на участниците да размишляват и правят изводи върху съществуващите си знания и опит. Необходимо е обучителната група да се чувства предразположена за споделяне на опит.

Обученията на възрастни са насочени по-скоро към съществуващи или потенциални проблеми и възможните им решения, отколкото към съдържанието, представено в лекционна част

Споделяне на примери, които са свързани с обучителното съдържание и настоящите предизвикателства. Важно е участниците да споделят свои собствени примери и да размишляват върху потенциални решения на съществуващи предизвикателства.

Възрастните се интересуват от информация, която има непосредствена релевантност и въздействие върху работата им и личния им живот

Важно е да се направи връзка между тематичното съдържание на обученията и личните цели на участниците в обученията в дългосрочен план.

Провеждане на обучение:

Ще последват няколко препоръки, които се отнасят до цялостното провеждане на обученията. Всеки учител е дизайнер на собственото обучение, а настоящата методология дава основни насоки, структурна и съдържателна информация на самите обучения. Добре е всеки учител да се запознае предварително с профила на участниците, които ще се включат в обучението. Предложената по-долу информация се отнася точно до това – базови предложения за структуриране на съдържанието на обучението спрямо участниците. Чрез опознаване на предварителните профили на участниците е възможно да „усетите“ и свободно да изберете начините за структуриране на информацията, която ще бъде най-интересна и полезна за обучаемите.

Тук се предлагат възможните „маршрути“ за провеждане на обученията, които е препоръчително да следвате в зависимост от експертизата на участниците. Предварително обърнете внимание на нуждите на аудиторията и навиците им, свързани с темата на обученията. Обърнете внимание на „изходната база“, на която предстои да стъпите!

1 ден

Представяне на участниците /опознавателна дейност/

Планиране на личните финанси и защо финансовото планиране е важно

Вземане на информирани финансови решения

Спестявания и инвестиции

Обобщение на разглежданите теми

Практически задачи (индивидуални/групови)

2 ден

Преговор на темите, разглеждани през ден първи

Подготвени за бъдещето: какво трябва да знаем за финансовите документи?

Осигуровки и данъци

Практически задачи (индивидуални/групови)

Обобщение на разглежданите теми

Подготовка

Съберете необходимите материали, преди да започне обучението.

Направете предварителен преглед на всички подготвени материали, които бихте желали да раздадете на обучаемите, и съставете списък, за да не пропуснете материал, който бихте искали да разпечатате или да приложите, когато е планирано онлайн обучение.

Използвайте приложения шаблон на учебна програма, съдържаща обученията и конкретните теми, включени в тях.

Съберете основните консумативи, които са ви необходими.

При присъствено обучение:

- Лепящи листчета в различни цветове
- Черни маркери
- Маркери в различни цветове
- Изтриващи се маркери, подходящи за бяла дъска и позволяващи триенето им и гума
- Хартия за флипчарт
- Тиксо
- Стикери с различни форми, които могат да бъдат използвани за гласуване или да се маркират работни групи при провеждането на групови задачи
- Ножица
- Проектор за прожектиране на презентации
- Принтер, подходящ за разпечатване на материали

При онлайн обучение

- Обучителни материали в електронен вариант
- Индивидуални/групови задачи в електронен вариант
- Тематични презентации

- Подходяща програма за провеждане на срещи – Zoom, Teams или др.

Добавете свои материали, които бихте могли да използвате, за да бъде по-ефективна работата ви на учител.

Подгответе подходящи примери

По време на обученията е добре да се представят реални примери, които да покажат на обучаемите по разбираем начин проблемите и да ги накарат да се замислят върху изграждането на възможни решения. Може да потърсите и намерите примери чрез:

1. Идентифициране на потенциални проблеми, които биха могли да ви насочат към конкретни примери
2. Доказана научна информация, която може да предостави научно обяснение на даден проблем и съответно неговото решение
3. Може да се потърси информация както в печатни издания, така и чрез онлайн източници. Важно е да се обърне внимание на истинността на информацията
4. Изберете поне 6 реални проблема, които бихте могли да представите като казуси по време на обученията, а участниците да търсят техните решения

Материали:

При присъствено обучение /могат да се изберат спрямо нуждите на обучението и конкретните учители/:

- Лепящи листчета в различни цветове
- Черни маркери – всеки, който позволява четливо писане
- Маркери в различни цветове

- Изтриващи се маркери, подходящи за бяла дъска и позволяващи триенето им и гума
- Хартия за флипчарт
- Тиксо
- Стикери с различни форми, които могат да бъдат използвани за гласуване или да се маркират работни групи при провеждането на групови задачи
- Ножица
- Проектор за прожектиране на презентации
- Принтер, подходящ за разпечатване на материали

При онлайн обучение:

- Обучителни материали в електронен вариант
- Индивидуални/групови задачи в електронен вариант
- Тематични презентации
- Подходяща програма за провеждане на срещи – Zoom, Teams или др.

Подготовка на учителя

Предварително прегледайте и осигурете всички необходими материали за обучението.

При присъствено обучение

- Разпечатайте достатъчно работни листове /ако има такива/ за всички участници

- Настройте необходимите технически средства /проектор, интерактивна дъска, зареждане на презентация/
- Подредете стаята по подходящ за нуждите ви начин, който да дава възможност за работа в екип, индивидуално и т.н.

При онлайн обучение:

- Обърнете внимание на начина на работата и настройването на програмата (включване/изключване на камера и микрофон, споделяне на екран и др.), чрез която ще бъде проведено обучението
- Подгответе всички необходими материали за визуализация и ги заредете в платформата

Използвани методи

- Дискусия
- Групова работа
- Използване на видео ресурси

Панел 1.

Приложение 1. Примерна програма за обучение по финансова грамотност

Място на провеждане:

Ден на провеждане:

Час на провеждане:

Ден 1.

- Представяне на участниците /опознавателна дейност/
- Планиране на личните финанси и защо финансовото планиране е важно
- Вземане на информирани финансови решения
- Спестявания и инвестиции
- Обобщение на разглежданите теми
- Практически задачи (индивидуални/групови)

Цели на обучението:

- Запознаване с начините за постигане на финансова независимост
- Откриване на възможностите за планиране на личните финанси по подходящ начин
- Постигане на необходимо ниво на знания за вземане на информирани финансови решения

Планирани резултати:

След края на обучението от участниците се очаква да:

- Знаят как да постигнат финансова независимост и колко важна е тя
- Могат да планират личните си финанси
- Могат да вземат самостоятелни и информирани финансови решения

Представяне на участниците /опознавателна дейност/

За присъствено обучение

Подредете столовете в кръг. Помолете всеки участник да се представи:

- Своето име;
- Разкаже малко за себе си – роден град, професия, семейство, хобита и т.н.;
- Защо са се присъединили към обучението;
- Нещо, което никой друг в стаята не знае за тях. Отговорите следва да са забавни и/или запомнящи се (напр. „Миналата седмица скочих с парашут“)

За онлайн обучение

След стартиране на видео сесията с избраната от учителите програма за провеждането на обучението следва всеки от обучаемите да представи себе си пред останалите.

- Своето име;
- Разкаже малко за себе си – роден град, професия, деца, хобита и т.н.;
- Защо са се присъединили към обучението;
- Нещо, което никой друг в стаята не знае за тях. Отговорите следва да са забавни и/или запомнящи се;

**Дайте пример на присъстващите, като се представите и отговорите на тези четири въпроса. Учителите могат да направят своя забавна интерпретация на опознавателната дейност, но тя трябва да е приложима съответно за онлайн и присъствено провеждане на обучението.*

Въвеждане на тема „Планиране на личните финанси и защо финансовото планиране е важно“

Образователната система учи младите хора да постигнат добра квалификация и да търсят добре платена работа. Това означава, че младежите се учат как да работят за пари, но не и как да ги управляват правилно. Липсата на базови финансови познания и умения или по-скоро липсата на информация по темата в основната учебна програма може да доведе до това високо образовани хора да не могат да управляват средствата си по подходящ начин.

Чрез обучението по финансова грамотност младите хора ще получат нужната информация и ще придобият необходимите умения, за да могат освен да си намерят работа и да управляват получаваната заплата. Колкото по-добре са усвоени базовите познания по темата, толкова по-малка е вероятността младежите да намерят работа, средствата от която да използват единствено за плащане на сметките си и да „свързват двата края“.

Липсата на базови познания по отношение на финансите може да създаде представата у младите хора, че когато получат увеличение на заплата или променят работното си място, то веднага ще могат да си позволят повече и ще си осигурят по-добър живот, но това не е така. Ако младите не разбират как да разпределят парите си, какво трябва да правят със заплата си или каква е разликата между различните видове заеми например, то парите никога няма да им достигат.

Представяне на темата

Заредете презентацията по темата. Съобщете, че това е първото занимание по темата. Съобщава се графикът на заниманията, очакваните резултати и продукти. Въвеждат се правилата за работа, които включват свободата за задаване на въпроси,

уверението, че се намират в безопасна и приятелска среда, в която няма верни или грешни отговори и всеки е свободен да изказва мнение, насърчава се използването на технологиите – мобилни телефони, лаптопи, планшети, защото търсенето на информацията ще е основна част от работата по време на обучението.

Теми за въвеждаща дискусия

- Разпределяме ли получаваните средства (джобни или заплата) на месечна база?
- Планираме ли предварително покупките, които ще направим за месеца? А разходите за почивката, на която ще ходим? А непредвидени разходи, които могат да възникнат през месеца?
- Колко често ревизираме отделените средства?

Изброените въпроси са само част от възможностите, които учителите могат да посочат по отношение на разглежданата тема. Както е отбелязано в началото на методиката, всеки учител може да добавя или премахва въпроси според динамиката и нуждите на групата.

Учителите могат да предложат на обучаемите да споделят своите навици относно разпределянето на финансови средства. Ако обучаемите са все още ученици, то те следва да разкажат повече за джобните пари, които получават от родителите си, а обучаемите, които работят, могат да разкажат как разпределят месечната си заплата.

На участниците се дава достатъчно време за аргументиране и всички аргументи се приемат.

Насърчава се дискутирането между самите тях.

Същинска част на обучението

В предварително подготвената обучителна презентация се представят добри примери и насоки, които обучаемите могат да прилагат. Показват се изображения, свързани с темата за финансовата грамотност.

Презентират се няколко успешни практики тип „какво правят хората“, какво е добре да правим и ние. Участниците се насърчават да намерят още добри примери.

Представете възможностите за намиране на подходяща информация и как може тя да бъде използвана.

Обучителите следва да посочат, че всеки може да постигне финансова независимост, ако следва определени стъпки и се ангажира достатъчно с тях. Постигането на успех по отношение на управлението на средства зависи от:

- Сумата на парите, получавани през месеца/годината;
- Решителността, с която се управляват получените средства – колко искаме и имаме възможност да спестим или да използваме за изгодна покупка на жилище например;

Всеки може да бъде финансово независим при условие, че е дисциплиниран и живее според средствата, които получава. Много млади хора искат да имат финансова свобода, но малко от тях са мотивирани да следват определени правила, чрез които да постигнат тази независимост.

Обучителите могат да включат в презентацията си основни стъпки, които да насочат обучаемите към възможностите за постигане на финансова независимост:

- Обученията, в които участвате, и образованието, което получавате, ще ви помогнат да осигурите финансовата си независимост. Внимателно избирайте това, което искате да учите и след това да работите. Намерете ментори, които да

ви напътстват (с доказана квалификация в своята област).
Инвестициите в знание се изплащат най-добре!

- Не се стремете само към високи приходи. Поддържайте разходите си ниски и намалете задълженията си. Разпределяйте внимателно средствата си!
- Ако искате да закупите нещо, на първо място генерирайте нужните финансови средства! Научете се да приоритизирате нуждите си. Преследвайте целите за придобиване на луксозни стоки, но само след като сте генерирали достатъчно средства, за да покриете ежедневните си нужди.
- Работете, за да учите! Намерете си работа, която ще ви създаде допълнителни възможности за учене.

Практическа задача

Обучителите могат да организират обучаемите да опишат и разкажат накратко мотивацията си за участие в обучението.

Всеки от обучаемите може да опише разходите си и да ги представи пред останалите, чрез дискусия нека се определят „ненужните“ или „не толкова важни“ разходи. Чрез дискусия обучаемите нека мотивират избора на „ненужните“ разходи, определени от останалите.

Въвеждане в темата „Вземане на информирани финансови решения“

Защо финансовото планиране е важно?

- Планирането на финансовите средства и правилното им разпределяне е най-добрият начин за постигане на спокоен живот;

- Планирането на разходите ни помага да отговорим на извънредните си нужди чрез спестени средства;
- Чрез планиране се гарантира поставянето на реалистични цели и чрез самоконтрол те могат да бъдат постигнати;
- Можете да планирате в дългосрочен план;
- Създава се възможност да управлявате семейния бюджет по най-добрия начин и да отговорите на нуждите на заинтересованите страни (в този случай – семейството).

Представяне на темата

Личното финансово планиране включва управлението на постъпилите финансови средства. Планирането на личен бюджет е от изключителна важност за спокоен живот, осигуряването на добър комфорт, финансова сигурност и постигането на поставените финансови цели. Ако не можем да управляваме самостоятелно финансовите си средства, сме изложени на риск от бъдещи финансови затруднения. Ако се опитваме да живеем над стандарта си на живот, сме обречени на провал. Всеки индивидуален план за разходване на месечен бюджет трябва да включва заложи цели, ресурси и не на последно място отговорност!

Всеки учител е свободен да представи темата пред аудиторията по подходящ начин, но задължително трябва да се вземе предвид възрастта на аудиторията, за да е полезно обучението за разпределянето на финансови средства. Хубаво е учителите предварително да знаят въпросите, които възникват у обучаемите по темата, какво точно ги интересува.

Теми за въвеждаща дискусия

Въвеждащата дискусия по темата може да включва следните примерни въпроси:

- Наясно ли сме с настоящия си финансов статус?
- Поставяме ли си бъдещи цели по отношение на финансите?
- Можем ли да преценим какво и кога ни е нужно?
- Правим ли емоционални покупки?
- Към момента разпределяме ли правилно бюджетните си средства или е имало моменти, когато не можем да отговорим на нуждите си?

Същинска част на обучението

В подготвената предварително обучителна презентация се показва графика, която да визуализира възможностите за разпределяне на личните финансови средства. Може да бъде показана инфографика с основните направления разходи, които дадено домакинство или човек има.

Показват се няколко успешни практики тип „какво правят хората“. Откроява се важноста на правилното разпределение на парите, за да не се преживяват финансови затруднения или нужда от заеми в бъдеще.

В презентацията може се включи информация за характеристиките на заплата, свързани с получаването на чистата сума. Пример може да бъде даден с получаването на заплата на трудов договор, а там имаме:

- брутна/нетна заплата
- основна заплата
- финансови добавки на заплата

- извънредни часове
- допълнителни плащания (бонуси)
- добавка към заплатата (ваучери, транспортни разходи)

Всяка една от характеристиките е необходимо да бъде обяснена на участниците в обучението, за да могат да разберат каква е „чистата“ сума на тяхната заплата. Всеки учител е необходимо да се подготви добре, защото могат да възникнат много и конкретни въпроси.

Необходимо е да се обърне внимание на разликата между различните видове договори – граждански и трудов договор. Тази информация също може да се включи в презентацията на учителите.

Всеки учител сам преценява каква и колко по обем информация би могъл да включи в своите обучения.

Практическа задача

На обучаемите може да се даде следната практическа задача. Всеки от участниците да изготви свой личен бюджет (бланка ще намерите в края на тази методика). Бюджетът и включените в него разходи са примерни. Когато участниците въведат своите разходи и съответните категории (за какво се отнасят), ще се забележи значителна разлика между бюджетите. Тази практическа задача би могла да бъде добра отправна точка за всеки от обучаемите в правилното разпределение на получаваните финансови средства.

Въвеждане в темата „Спестявания и инвестиции“

Спестяванията са изключително важни. Уменията, които са свързани с правилното преразпределяне на финансите и спестяването на определена сума, са изключително важни и трябва да бъдат изградени от ранна възраст.

Добре е да се посочи, че за да бъдат финансово стабилни, е необходимо младите хора да отделят определен процент от средствата си, като ги спестяват. Следва да се положат усилия и в края на всеки месец да се спестяват от 10% до 20 % от приходите. Спестените пари ни дават спокойствие и са гаранция, че сме обезпечени финансово при възникване на определени негативни обстоятелства, при които ще имаме нужда от допълнителни непредвидени средства. Спестяванията могат да покрият извънредни или така наречените непредвидени нужди, което ще облекчи общото ни финансово състояние. Учителите могат да разкажат повече за непредвидените нужди – уволнение, болест или други случаи, при които са нужни допълнителни средства.

Представяне на темата

Учителите могат да започнат представянето на темата с въпрос: „Какво според вас представляват спестяванията? С какво ни помагат спестените от нас средства?“.

Добре е в презентация да бъде описано какво са спестяванията.

Например, спестяванията са парите, които човек остава, след като извади потребителските си разходи от своя доход за даден период от време. Следователно спестяванията представляват нетен излишък от средства за индивид или домакинство след изплащане на всички разходи и задължения.

Спестяванията се съхраняват под формата на пари или парични еквиваленти (напр. като банкови депозити), които не са изложени на риск от загуба, но също така идват със съответната минимална възвръщаемост (т.е. минимална лихва). Спестяванията могат да бъдат увеличени чрез инвестиране, което обаче излага парите на риск.

Добре е учителите да включат в презентацията си основни изводи, свързани със спестяванията. Такива могат да бъдат:

- Спестяванията са сумата пари, останала след харчене и заплащане на задължения (режийни разходи), които се приспадат от приходите.
- Спестяванията представляват пари, които не се използват и не се излагат на риск чрез инвестиции. Те не се изразходват за потребление.
- Спестовните сметки* са безопасни, но предлагат много ниски нива на възвръщаемост.

*Тук може да бъде пояснено какво представлява спестовната сметка.

В презентацията може да се обясни, че спестяванията включват сумата пари, останала след харчене. Хората могат да спестяват за различни житейски цели или нужди като пенсиониране, образование на дете в университет, авансово плащане за жилище или кола, ваканция и др.

Спестяванията обикновено са предназначени за спешни случаи, които от своя страна предполагат непредвидени разходи.

Може да се представи следния пример: месечната заплата на Алекс е 5000 лева. Разходите включват плащане на наем от 1300 лева, плащане за кола от 450 лева, плащане с кредитна карта от 300 лева, 250 лева за хранителни стоки, 75 лева за комунални услуги, 75 лева за услуга за мобилен телефон и 100 лева за гориво на колата. Тъй като месечният доход на Алекс е 5000 лева, а месечните разходи са 2550 лева, остават 2450 лева като спестявания. Ако Алекс запази този излишък като спестявания и впоследствие възникне спешна ситуация, за която са необходими допълнителни средства, той ще има тези заделени пари. По този начин той ще може да отговори на своите нужди, докато се реши проблемът, без да му се налага да променя начина си на живот.

Ако човек не е в състояние да поддържа определено ниво на спестявания, може да се каже, че живее „от заплата до заплата“ и не заделя „бели пари за черни дни“. Ако такъв човек изпадне в спешна ситуация, често няма достатъчно заделени средства, за да живее, и може да рискува да изпадне в много сериозни дългове към кредитни фирми или банки.

Теми за въвеждаща дискусия

Темите за въвеждаща дискусия могат да включват следните въпроси:

- Какво значение оказват спестяванията върху начина на живот?
- Как можем да пестим средства?
- Каква е разликата между спестяване и инвестиция?

Това са примерни въпроси, над които може да възникне дискусия. Обучителите трябва да имат предвид, че аудиторията, с която работят, не е еднаква. Всяка група има своя динамика и съответно би задавала различни въпроси.

Същинска част на обучението

Най-добрият начин за постигане на финансов успех е планирането. Може би всеки би искал да:

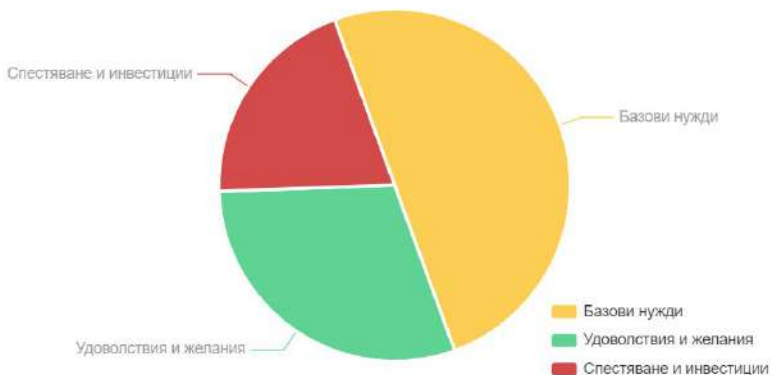
- Купи кола
- Да има заделени пари за специални поводи или спешни случаи;
- Купи жилище

След като се определи за какво да бъде спестявано, може да се реши как трябва да бъде спестявано или инвестирано.

Обучителите трябва да обяснят какво означават инвестициите. Добре е да бъде открито още в началото на заниманията, че когато "инвестираш", имаш по-голям шанс да загубиш пари, отколкото когато "спестяваш".

Парите, които някой инвестира в ценни книжа, взаимоспомагателни фондове и други подобни обикновено нямат гаранции. Всеки би могъл да загуби инвестираната от него сума. От друга страна, съществува възможността да бъдат спечелени повече пари. Инвестициите са рискови, затова е важно да подходим с внимание към тях. Добре е учителите да представят графично в презентация идеята за инвестирането. Когато се използват снимки, инфографики или схематични пояснения, информацията се приема по-лесно от обучаемите и това води до по-добро запомняне и разбиране.

Обучителите могат да покажат на обучаемите диаграмата на спестяването:

Практическа задача

Практическата задача може да се представи по време на обучението и да се дадат указания на обучаемите как да продължат изпълнението ѝ в домашна среда.

Пример за практическа задача може да бъде даден с „30 дневно финансово предизвикателство“.

В продължение на 30 дни всеки от обучаемите е необходимо да отделя всеки ден определена сума пари, която да спестява. Насоките към практическата задача могат да включват:

Ден 1 – спестени 1 лев / Ден 2 – спестени 2 лева / Ден 3 – спестени 3 лева / Ден 4 – спестени 4 лева и т.н.

Всеки изминал ден през тези 30 дни към дневната спестена сума трябва да се добавя 1 лев. Ако някой от обучаемите прецени, може да увеличи дневното спестяване на 2 лева, т.е. Ден 1 – 2 лева / Ден 2 – 4 лева / Ден 3 – 6 лв и т.н.

Втора практическа задача, която може да бъде представена, е „Предизвикателство – месец без разходи!“ или „No-Spend Challenge“. Това предизвикателство не трябва да се разбира, като липса на каквито и да е разходи, а по-скоро е свързано с ограничаването на разходите, които не са толкова необходими. В това предизвикателство се изключват необходимите и задължителни разходи за храна, режийни разходи, гориво. Могат да бъдат ограничени разходите за дрехи, излизане и хапване извън дома, онлайн пазаруване, обзавеждане и декорации и др.

Обучителите могат да предложат на обучаемите 52-седмичното предизвикателство за спестяване с определена цел - „Годишно 52-седмично спестяване за големи коледни подаръци!“. От началото на годината всеки от обучаемите може да започне да спестява всяка седмица, през седмица 1 могат да бъдат спестени 52 лева, през седмица 2 - 51 лева, през седмица 3 - 50 лева и т.н. до последната седмица от годината. Идеята е спестяванията да

намаляват с 1 лев всяка седмица. По този начин с фиксиран бюджет за спестяване, който не „тежи“ върху начина на живот, могат да се спестят пари, които да се използват през времето от годината, когато разходите са доста големи.

Обобщение на разглежданите теми

Обучителите могат да подхождат с примери, които да покажат на обучаемите разликата между спестяването и инвестирането, като това бъде обобщение на разглежданите теми.

Необходимо е учителят да подхожда с разбиране към различните гледни точки. Обучаемите трябва да разберат, че спестяването означава различни неща за различните хора. За някои това означава внасяне на пари в банката. За други това означава закупуване на акции. От гледната точка на икономистите спестяването означава само едно нещо – по-малко потребление в настоящето, за да бъде консумирано повече в бъдеще.

Един лесен начин да бъдат обяснени възгледите на икономиста за спестяването – и значението му за икономическия растеж – е да разгледате структурата на икономиката, в която има една единствена стока, да речем, царевица. Количеството царевица „под ръка“ във всеки един момент може или да се изяде, или да се спести. Всяка спестена царевица незабавно се засажда (инвестира), което дава повече царевица в бъдеще. Следователно спестените царевици се добавят към запасите от царевица в земята, или на икономически жаргон, запасите от капитал. Колкото по-голям е запасът от капитал, толкова по-голямо е количеството бъдеща царевица, която на свой ред може да бъде консумирана или спестена...

Панел 2.

Приложение 2. Примерна програма за обучение по финансова грамотност

Място на провеждане:

Ден на провеждане:

Час на провеждане:

Ден 2.

- Преговор на темите разглеждани през ден първи
- Подготвени за бъдещето: какво трябва да знаем за финансовите документи?
- Осигуровки и данъци
- Практически задачи (индивидуални/групови)
- Обобщение на разглежданите теми

Цели на обучението:

- Запознаване с начините за работа с финансови документи
- Откриване на възможностите за планиране на личните данъци и осигуровки, включително навременното им плащане
- Постигане на необходимо ниво на знания за вземане на информирани финансови решения

Планирани резултати:

След края на обучението от участниците се очаква да:

- Знаят как да разпознават и работят с различни финансови документи
- Знаят какви са разликите между различните видове данъци, които всеки дължи, и как да планират личните си осигуровки
- Могат да вземат самостоятелни и информирани финансови решения

Преговор на темите разглеждани през ден първи

Обучителите е необходимо да включат в началото на презентациите си основните точки, които са били обсъждани през ден първи. Могат да се представят накратко основните определения и да се поставят въпроси към обучаемите. Въпросите към обучаемите подпомагат възможността им да участват активно в обучението и да изкажат своята гледна точка. Чрез създаването на възможност за дискусия, обучаемите ще могат да размишляват и обсъждат възникнали въпроси или неясноти по темите.

Добре е обучителите да включат кратко представяне и на предстоящите теми в обученията.

Въвеждане на тема „Подготвени за бъдещето: какво трябва да знаем за финансовите документи?“

Важно е учителите да въведат обучаемите в темата с представяне на основните финансови компоненти (документи и услуги), които ще бъдат разглеждани. Всеки учител може сам да подбере документите и услугите, с които би искал да запознае обучаемите. Финансовите документи и услуги могат да бъдат:

- Касова бележка;
- Разписка за транзакция от банкомат;
- Фиш за заплата;
- Дебитна и кредитна карта (включително разликите между тях);
- Потребителски кредити;
- Потребителски „бързи“ кредити;
- Стокови кредити;
- Ипотeka

Представяне на темата

Добре е учителите да включат в презентацията си визуално представяне на разглежданите финансови документи и услуги. Необходима е подготовка преди представянето на темата от учителите. Всеки учител трябва сам да разбира елементите на изброените в темата финансови документи и услуги. Наборът от добри нагледни примери ще създаде възможност обучаемите бързо да разберат важните елементи и разлики.

Добре е учителите да подготвят и по повече от един пример, защото е възможно подбраните примери да не бъдат достатъчно изчерпателни. Учителите трябва винаги да имат план „Б“!

Теми за въвеждаща дискусия

Учителите могат да зададат редица въпроси на обучаемите за въвеждане в темата. Такива въпроси са:

- Познавате ли разликата между официален и вътрешен касов бон?
- Какво трябва да съдържа касовия бон?
- Запознати ли сте защо е необходимо да изискваме касов бон дори и за дребни неща като една дъвка например?
- Защо ни е нужна разписката от банкомат след изтеглянето на пари от нашата сметка?
- Познавате ли елементите на фиша за заплата? Какво ни показва информацията във фиша за заплата?
- Познавате ли разликата между кредитна и дебитна карта?
- Познавате ли различните видове кредити? Защо има различни видове кредити и за какво се използват?

Същинска част на обучението

За разглеждането на детайлите за касовите бележки, то може да бъде даден следния пример:

1	Моят магазин: E00D
Гр. София, бул. Валери Георгиев 34	
4	БИК: 230567891
2	Магазин "Моят магазин"
Гр. София, ул. "Раковски" № 2	
5	ЗДДС номер: 86123456789
№POS: 2 Касов бон: 237/1158 3	
Десерт classic 51гр	7 0,89 B
Видла 55гр	0,39 B
Бисквити 65гр	1,09 B
Бисквити 216 гр	1,19 B
Десерт 30гр	0,59 B
Аколад 90	0,39 B
Разтв. кафе 18гр	0,24 B
ОБЩО СУМА	8 5,38
в БРОЙ	10,48
в ЕКСТ	5,10
ИКАСНЕР Стефан Стефанов 6	
Влагодариете Ви за покупката!	
Здравейте отново!	
0000906934 9 07.02.2018 13:08	
БИК: ФИСКАЛЕН БОН 10	
51005647	
51005200 9502605C F74CE351 F6F06A33 54466C27	
11, 12, 13, 14	

Включването на визуално представяне на касовата бележка помага за по-доброто разбиране и нагледно възприемане на информацията от обучаемите. В този пример са открити важните елементи, които могат да бъдат обсъдени по време на обучението.

- 1. Наименование и адрес за кореспонденция на търговеца;
- 2. Наименование и адрес на търговския обект, а когато не е налице стационарен обект – текст "БЕЗ СТАЦИОНАРЕН ОБЕКТ";

- 3. Пореден номер на касовата бележка;
- 4. Идентификационен номер на търговеца;
- 5. Идентификационен номер по ЗДДС (за [регистрираните по ЗДДС](#) лица);
- 6. Име или номер на касиера;
- 7. Наименование на стоката/услугата, код на данъчна група, количество и стойност по видове закупени стоки или услуги;
- 8. Обща сума за плащане;
- 9. Дата и час на издаване;
- 10. Графично фискално лого (карта на България и надпис BG в него) и текст "ФИСКАЛЕН БОН";

ВАЖНО! Касовите апарати могат да издават „системен бон“, той не е официален документ, а се използва за вътрешно ползване. Системните бонове не се отчитат в системата на НАП и търговецът не плаща необходимите данъци!

Разписка от транзакция на банкомат:

2. Име на банката, град
3. Дата и час на тегленето
4. Номер на транзакция
5. Вид теглене
4. Изтеглена сума в български лева и евро
5. Баланс по сметка (сумата, която е останала в нашата сметка след изтеглената сума в номер 4)
6. Номер на карта
7. Вид на картата – Виза/Мастеркард

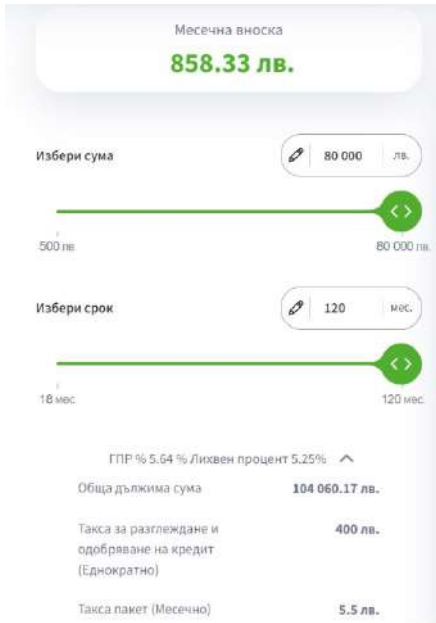
Фиш за заплата:

1. Име на работодател
2. Информация за плащането – месец, година
3. Име на работник
4. Осигурителен доход – сума, върху която се превеждат осигуровки за сметка на служител и работодател
5. Сума на възнаграждението
6. Лични осигуровки – платени от служител (отчислена от общото сума)
7. ДОД (Данък осигурителен доход) (отчислена от общото сума)
8. Други удръжки от основния осигурителен доход
9. Получен аванс
10. Чиста сума за получаване от служител

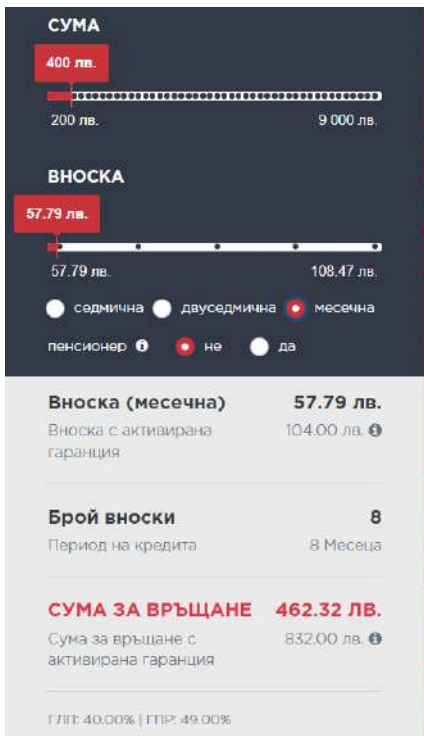
11. Подпис на служител за удостоверяване на получената сума

Разлики между дебитна и кредитна карта

ПРОДУКТ	Дебитна карта	Кредитна карта
Одобрение	Без изисквания, освен стандартни лични документи	Карта с определен кредитен лимит, за който се изисква одобрение
Сигурност	Защитена на наши и чужди банкомати	Защитена на наши и чужди банкомати
Плащане на ПОС в България	Да, без такса	Да, без такса
Плащане онлайн	Не навсякъде (голяма част от търговците <u>eBay</u> , например, изискват кредитна карта)	Да, навсякъде
Лихва	Банката плаща на <u>картодържателя</u> минимален годишен лихвен процент върху средствата в сметката в размер на около 0,05 %	<u>Картодържателят</u> дължи ежесмесечна лихва на банката, ако има използвани средства от картата
Приемане в чужбина	Да	Да
Резервации, рент-а-кар	Не, с малки изключения	Да
Начин на погасяване	Ако има използван овърдрафт, при всяко захранване на сметката	Ако има изхарчена сума се покрива част или цялото задължение

Пример за визуално представяне на потребителски кредит:

Пример за визуално представяне на потребителски „бърз“ кредит

По отношение на стоковите кредити:

Ако желаете да закупите дадена стока или да заплатите услуга, но не разполагате с достатъчно средства, то съответната стоки или услуга могат да се вземат на изплащане със стоков кредит към банкова институция.

Стандартни условия:

- Определен размер на месечната вноска спрямо продажната цена на стоката или услугата
- Възможност за първоначална вноска, която при внасяне намалява изплащаната остатъчна сума и течащата върху нея лихва
- Фиксирани дати за плащане на месечни вноски

Пример за стоков кредит:

Таблет SAMSUNG TAB S8 ULTRA 5G X906 GRAY
14.6 ", 128 GB, RAM 8 GB, 5G

Код: 532982 | В наличност

 Безплатна доставка

 Този продукт може да бъде купен онлайн на изплащане

[ВИЖ СХЕМИТЕ](#)

Цена: 2 549⁰⁰ лв.

[КУПИ](#)

Сравни

Добави в любими

Поръчай по телефона

Важно е обучаемите да разберат начина на погасяване на стоковите кредити.

Както бе споменато още в началото, всеки учител сам избира темите за обучението. Не е задължително да бъдат давани точно тези посочени примери. По отношение на погасителните планове за дадена стока, най-добро визуално представяне може да бъде:

Избери
кредит:

6 месеца	450³² ЛВ./МЕС. ГПР: 22.29% ГПП: 20.29% Обща дължима сума: 2 701,94 лв.	450³² ЛВ./МЕС. ГПР: 26.38% ГПП: 20.29% Обща дължима сума: 2 701,94 лв.	451²³ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.14% ГПП: 21.00% Обща дължима сума: 2 707,30 лв.	450³² ЛВ./МЕС. ГПР: 22.28% ГПП: 20.28% Обща дължима сума: 2 702,10 лв.
9 месеца	308⁷¹ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.28% ГПП: 21.11% Обща дължима сума: 2 778,41 лв.	308⁷¹ ЛВ./МЕС. ГПР: 26.38% ГПП: 21.11% Обща дължима сума: 2 778,41 лв.	308⁵⁸ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.14% ГПП: 21.00% Обща дължима сума: 2 777,22 лв.	308⁷¹ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.03% ГПП: 20.91% Обща дължима сума: 2 778,76 лв.
12 месеца	237⁹¹ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.70% ГПП: 21.46% Обща дължима сума: 2 854,88 лв.	237⁹¹ ЛВ./МЕС. ГПР: 26.38% ГПП: 21.46% Обща дължима сума: 2 854,88 лв.	237³⁵ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.14% ГПП: 21.00% Обща дължима сума: 2 848,20 лв.	237⁹¹ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.69% ГПП: 21.45% Обща дължима сума: 2 855,40 лв.
15 месеца	195⁴² ЛВ./МЕС. ГПР: 23.87% ГПП: 21.60% Обща дължима сума: 2 931,35 лв.	195⁴² ЛВ./МЕС. ГПР: 26.38% ГПП: 21.60% Обща дължима сума: 2 931,35 лв.	194⁶⁸ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.14% ГПП: 21.00% Обща дължима сума: 2 920,20 лв.	195⁴² ЛВ./МЕС. ГПР: 23.87% ГПП: 21.60% Обща дължима сума: 2 931,75 лв.
18 месеца	167¹⁰ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.92% ГПП: 21.64% Обща дължима сума: 3 007,82 лв.	167¹⁰ ЛВ./МЕС. ГПР: 26.38% ГПП: 21.64% Обща дължима сума: 3 007,82 лв.	166³¹ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.14% ГПП: 21.00% Обща дължима сума: 2 993,58 лв.	167¹⁰ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.92% ГПП: 21.64% Обща дължима сума: 3 008,70 лв.
24 месеца	131⁷⁰ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.84% ГПП: 21.57% Обща дължима сума: 3 160,76 лв.	131⁷⁰ ЛВ./МЕС. ГПР: 26.38% ГПП: 21.57% Обща дължима сума: 3 160,76 лв.	130⁹⁸ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.14% ГПП: 21.00% Обща дължима сума: 3 143,52 лв.	131⁷⁰ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.82% ГПП: 21.57% Обща дължима сума: 3 160,80 лв.
36 месеца	96³⁰ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.39% ГПП: 21.20% Обща дължима сума: 3 466,64 лв.	96³⁰ ЛВ./МЕС. ГПР: 26.38% ГПП: 21.20% Обща дължима сума: 3 466,64 лв.	96⁰³ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.14% ГПП: 21.00% Обща дължима сума: 3 457,98 лв.	96³⁰ ЛВ./МЕС. ГПР: 23.39% ГПП: 21.19% Обща дължима сума: 3 466,80 лв.

Пример за ипотечен кредит:

1. Целеви ипотечен кредит - банката предварително се информира за какво ще се използват отпуснатите средства. Такъв вид кредити се използват за:

- Покупка на недвижим имот;
- Строеж на недвижим имот;
- Ремонт или довършителни работи по недвижим имот;
- Обединяване на други задължения или рефинансиране на ипотечен кредит.

2. Нецелеви ипотечен кредит - той е потребителски кредит, но обезпечен с недвижимо имущество. Банката не следи за какво се използва отпуснатата сума.

3. Според типа обезпечение, видовете ипотечни кредити са два:

- Жилищен кредит - в случая имотът, предложен за обезпечение, е същият, чието придобиване се финансира чрез заема;
- Ипотечен кредит - при всички останали случаи.

Ипотечен калкулатор

Какъв размер кредит искате?

100000

За колко години?

20

Лихвен процент или ГПР

% 3.5

КАЛКУЛИРАЙ

579,96лв. Месечна вноска	39190,33лв. Общо лихва	139190лв, Обща сума	Май 2042 Последна вноска
------------------------------------	----------------------------------	-------------------------------	------------------------------------

Практическа задача

Практическата задача на обучаемите може да бъде свързана с препратка към вече разглеждани теми. Например:

Обучаемите могат да бъдат помолени да съставят личен бюджет и спрямо получените суми да подберат най-подходящия вариант за закупуване на телефон.

Може да се постави практическа задача на обучаемите да намерят самостоятелното информация за вземане на дадена стока чрез

„бърз“ кредит и да сравнят условията с вземането ѝ чрез стоков кредит.

Чрез тези практически упражнения обучаемите ще видят сами разликите между предлаганите условия и ще се запознаят с различните компании, които предоставят тези услуги.

Осигуровки и данъци

Добре е учителите да напомнят на обучаемите разликите между брутно и нетно възнаграждение. Ако обучаемите не са наясно, е нужно учителите да се подготвят по темата с достатъчно информация и нагледни реални примери.

По отношение на така наречените осигуровки в презентацията може да бъде включена следната информация:

- Трудовата дейност в България, е свързана със задължението на всеки да внася всеки месец своите осигурителни вноски, които се изчисляват на база брутно възнаграждение.
- Общественото осигуряване в България включва здравно осигуряване, което покрива рисковете от заболяване и трудова злополука, и социално осигуряване при старост, инвалидност, безработица и други.
- За функционирането на задължителното обществено осигуряване в страната се грижат законът, Националният осигурителен институт (НОИ) и Националната здравноосигурителна каса (НЗОК).
- Какво представляват осигуровките?

Осигуровките, или осигурителни вноски, са месечни парични плащания, които гарантират материална защита на трудещите се

в случай на болест, майчинство, трудова злополука, инвалидност, безработица, старост и смърт.

➤ Как се изчисляват осигуровките?

Размерът на осигуровките се определя спрямо осигурителния доход – този от трудова дейност. Той е различен за всяка година и всяка професия, и се регулира със специален закон. Минималният размер на осигурителния доход за 2022 г. е 710 лв., а максималният – 3400 лв.

➤ Видове осигуряване:

Обществено осигуряване – за български граждани. Гарантира се от Кодекса за социално осигуряване (КСО);

Допълнително социално осигуряване - компенсира евентуални загуби на доходи или издръжка;

Краткосрочно обществено осигуряване - финансови компенсации (например болнични листове);

Дългосрочно обществено осигуряване - пенсионни възнаграждения;

Здравно осигуряване - разходи за лечение.

Данъкът от своя страна е принудително, невъзвръщаемо и безвъзмездно (без пряка насрещна облага) плащане, наложено едностранно и по общ ред от държавата.

Той е елемент на бюджетния приход, който заедно с другите приходи се разпределя за посрещане на обществените потребности. Налага се на определени групи обекти или лица (недвижими имоти, моторни превозни средства, доход и др.). При липса на доброволно плащане се събира принудително от имуществото на данъчно задължените лица.

➤ Данъците могат да бъдат:

Лични данъци – данъкът се дължи от определена категория от лица. Според Конституцията на РБ от 1991 г. данъците се определят в зависимост от доходите и имуществата на лицата, което означава, че не може да се въвеждат лични данъци.

Имуществени данъци – данъкът се определя в зависимост от имуществото и/или доходите на лицето. Такива данъци са данъците заплащани върху жилища, данък върху МПС и др.

Специфични данъци – облагат се например енергията, алкохола и тютюна при акцизите.

Според начина на облагане данъците могат да бъдат:

Преки данъци – начисляват се и се приспадат директно от доходите на данъкоплатците;

Косвени данъци – събират се от крайните потребители като част от цената на стоките и услугите; видове: данък върху добавената стойност (данък върху оборота), мита, акцизи и т.н.

Този списък не се изчерпва само с изброените видове данъци. Учителите могат да потърсят допълнителна информация.

Представяне на темата

В подготвената предварително презентация, учителите е добре да включат кратко определение и обяснение какво са осигуровките и какво са данъците.

Данъци

Например:

- Данъкът е принудително, невъзвръщаемо и безвъзмездно (без пряка насрещна облага) плащане, наложено едностранно и по общ ред от държавата.
- Той е елемент на бюджетния приход, който заедно с другите приходи се разпределя за посрещане на обществените потребности.

Осигуровки

Например:

Социалните и здравните осигуровки са разделени по фондове и се удържат от работодателя и служителя, като по-голяма част от тях се покриват от работодателя.

Осигуровките са месечни вноски за фондовете:

- „Пенсии“;
- Допълнително задължително пенсионно осигуряване;
- „Общо заболяване и майчинство“;
- „Безработица“;
- Трудова злополука и професионална болест;
- Здравно осигуряване.

Обучителите могат да включат и графично представяне на изброените по-горе.

Пример може да бъде даден с фиш за начисления и удържки:

Ориг. изчисление

Календар и други данни: Фишове и осигуровки

Вид 1 Вид 10

АД ЕИК: 121124618

Ръководни кадри

ФИШ ЗА НАЧИСЛЕНИЯ И УДРЪЖКИ

на **Анна** **07.2017**

1 Работници и служители трета категория

Плащане в брой: Да 21.08.2018 13:33:16

Заплата по договор 700.00 от 17.01.2014

Трудов стаж към началото на периода 53 г. 08 м. 00 д.

Професионален стаж към началото на периода 45 г. 03 м. 00 д.

Осигурителен стаж към началото на периода 53 г. 08 м. 00 д.

Код	Наименование	Пояснение	Начисления	Удръжки
3001	Отработени дни	Дог. 114;	21.00	
1001	Заплата по шат	Дог. 114; 168 ч.;	700.00	
1010	Доплащане за прослужено време	Дог. 114; 51 %;	357.00	
4210	Разплащателен влог	Дог. 114; Зададен от оператор		624.00
4800	Лична вноска за СО	1057		107.18
4820	Лична вноска за ЗО	1057		33.82
4901	Данък по ЗДДФЛ	916		91.60
Получил сумата:			Общи суми: 1 057.00	856.60
			За получаване:	824.40
			Включени във фиша:	-624.00
			Остатък за получаване:	200.40

Фиш за начисления и удръжки Декларация обр. 1

Заложете промените Откажте от промени

Теми за въвеждаща дискусия

Обучителите могат да зададат редица въпроси, свързани с данъците и осигуровките, които да им дадат представа за нивото на познание на обучаемата група по разглежданите теми.

Примерни въпроси:

- Защо е необходимо да плащаме данъци?
- Знаете ли за какво се използват сумите от нашите данъци?
- Знаете ли колко данъци плаща вашето семейство?
- Смятате ли, че е важно да знаете повече за осигуровките и данъците?
- Ако сте ученици, кой плаща вашите осигуровки?

- Какво значение има на каква сума се осигуряват работниците?

Това са само част от примерните въпроси за дискусия, които могат да създадат благоприятна среда за дискутиране и да повдигнат повече въпроси по темата.

Същинска част на обучението

На обучаемите може да бъде представен сайтът на Национална агенция за приходите, конкретно раздел „Данъци“ - <https://nra.bg/wps/portal/nra/taxes>

Може да се разгледа и темата за личната данъчна декларация, като е необходимо обучителите да подготвят достатъчно разбираема и конкретна информация, която да обясни на обучаемите какво е декларацията, кога и как се подава.

В презентацията може да бъде включено кратко представяне на данъците, например:

Данъците и данъчната система са основа на фискалната политика. Данъците са фискални инструменти, които осигуряват приходите в държавния бюджет и оказват влияние върху търсенето и предлагането.

Сайтът на Национален осигурителен институт също може да бъде представен на обучаемите - <https://www.noi.bg/fizicheski-lica/>

В този сайт може да се разгледат и обсъдят различните видове осигуровки за физически лица, както и за самоосигуряващите се.

**МИНИСТЕРСТВО
НА ФИНАНСИТЕ**

Образец 2030

ДАНЪЧНА ДЕКЛАРАЦИЯ

по чл. 55 от ЗДДФЛ за доходи,
облагаеми с окончателен данък

**НАЦИОНАЛНА АГЕНЦИЯ
ЗА ПРИХОДИТЕ**

Попълва се от приходната администрация	
Териториална дирекция на НАП	
Видяци № и дата	
Орган по приходите, приел декларацията	Име и фамилия/ подпис!

Част I - Данни за данъчната декларация

1. Данъчната декларация се подава от платец на доходи по глава шеста от ЗДДФЛ >> ☐	3. Период, за който се подава данъчната декларация*			
2. Данъчната декларация се подава от чуждестранно физическо лице, придобило доход по глава шеста от ЗДДФЛ >> ☐	от дата	Ден	месец	година
	до дата	ден	месец	година

* Когато данъчната декларация се подава от платец на дохода, периодът, за който се подава, обхваща съответното тримесечие, през което е внесен данъкът. Когато данъчната декларация се подава от получателя на дохода, периодът, за който се отнася, обхваща съответното тримесечие, през което е придобит доходът. Когато данъчната декларация се подава за доходи по чл. 38, ал. 5 от ЗДДФЛ, периодът, за който се отнася, обхваща съответния месец, през който са придобити акциите или дяловете в приращовното учредено дружество.

Част II - Данни за декларатора

1. ЕИК по БУЛСТАТ/ЕГНЛНЧ /Служебен № от регистъра на НАП		2. Наименование/Име			
3. Сегашно и адрес на декларатора	3.1. Държава	3.2. Област	3.3. Община	3.4. Населено място (гр./с.)	
	3.5. Улица, №, ж.к., бл., вл., ап.			3.6. Пощенски код	
	3.7. Телефон	3.8. Факс	3.9. Е-поща		
4. Адрес за кореспонденция	Адресът съвпада с код по т. 3 >> ☐		4.1. Държава	4.2. Област	4.3. Община
	Адресът е посочен в т. 3. Обезопасеност с „ж“ и не посочват по-горе гримси!		4.4. Населено място (гр./с.)		4.5. Улица, №, ж.к., бл., вл., ап.
	4.6. Телефон	4.7. Факс	4.8. Е-поща		
5. Адрес на чужбина	5.1. Държава		5.2. Населено място (гр./с.)		
	5.3. Улица, №		5.4. Телефон		
	5.5. Факс		5.6. Е-поща		
	5.7. Обществен, базисен и факсимилно смя		5.8. ЕГНЛНЧ		
6. Данни за професионализация	6.1. Обществен, базисен и факсимилно смя		6.2. ЕГНЛНЧ		
	6.3. Обществен, базисен и факсимилно смя		6.4. ЕГНЛНЧ		

Част III - Данни за упълномощеното лице

1. ЕГНЛНЧ на упълномощеното лице		Попълва се само когато данъчната декларация се подава от упълномощено лице.			
2. Име	2.1. Собствено име		2.2. Прозимно	2.3. Фамилно име	
	2.4. Област	2.5. Община	2.6. Населено място	2.7. Пощенски код	
3. Пълноимен адрес	3.8. Улица, №, ж.к., бл., вл., ап.		3.9. Телефон		
	3.10. Факс		3.11. Е-поща		

Обучителите могат да представят ДОД /данък общ доход/ и върху какъв доход се плаща.

Данък общ доход, често наричан подоходен данък, е основният директен данък върху доходите на гражданите на България. С този данък не се облага цялата сума на брутното трудово възнаграждение (или друг вид доход, ако не сме в трудови взаимоотношения), а общата годишна данъчна основа.

- 1) трудови правоотношения
- 2) доходи от стопанска дейност, различна от едноличен търговец
- 3) доходи от наем или друго възмездно предоставяне за ползване на права или имущество
- 4) доходи от прехвърляне на права или имущество
- 5) доходи от източници по чл. 35 от ЗДДФЛ.

Как се споделят плащанията за осигуровки между работодатели и служители?

В момента всеки работещ плаща пет вида осигуровки, като тяхната тежест се поема на 60% от работодателя и 40% от работника.

Практическа задача

Практическата задача може да включва попълването на лична данъчна декларация. Това упражнение ще създаде възможност за придобиването на много полезно умение, което в бъдеще може да осигури относителна самостоятелност на обучаемите.

Обучителите могат да подготвят кратки задачи, в които да се представят различните видове данъци и съответно обучаемите да ги пресметнат.

Добре е учителите да напомнят на обучаемите, че това не е изпит и дори да се затруднят със задачите, могат да поискат помощ и съдействие.

Обобщение на разглежданите теми

Учителите могат да обърнат внимание, че българската осигурителна система е социална: осигурителните вноски се събират от едни лица, а се разходват, при настъпване на осигурителен случай за други. Осигуровката представлява плащане, което ни гарантира определена услуга. Важно е да знаем, че осигурителните вноски не са данъци и не са облагаеми. Причината е социалният характер на осигуровките и тяхното целево предназначение, насочено към подпомагане на изпаднал в затруднение осигурен човек. Осигурителните вноски се плащат ежемесечно, без значение дали ще настъпи осигурителен случай, или не, тъй като осигурителната ни система е от разходо-покривен тип, т.е. тези средства се трупат по сметки на фондове, от които ще се плаща на хора, изпаднали в нужда. Погледнато по-общо това означава, че ние, които плащаме осигуровки днес, събираме необходимите средства за плащане на пенсиите на нашите родители, а бъдещите поколения ще се грижат за нас.

Между осигуровките и данъците има много сходни черти, но не може да се поставя знак за равенство. Осигурителните вноски целят набиране на средства, от които впоследствие ще се извършат осигурителни плащания. Т.е. налице е "възвръщаемост" – плащам осигуровки днес, за да мога да ползвам осигурителни права утре. Данъците на свой ред са конституционно задължение за всеки гражданин и целят набиране на средства за издръжката

на държавата, държавните органи и осъществяването на обществени дейности.

Приложение: Личен месечен бюджет

*Приложението може да бъде изтеглено в електронен формат на Excel

Личен месечен бюджет

ПЛАНИРАН МЕСЕЧЕН ДОХОД	Доход 1	2 500 лв.
	Допълнителен доход	500 лв.
	Общ месечен доход	3 000 лв.
ДЕЙСТВИТЕЛЕН МЕСЕЧЕН ДОХОД	Доход 1	2 500 лв.
	Допълнителен доход	500 лв.
	Общ месечен доход	3 000 лв.

ДОМАКИНСТВО	Планиран разход	Действителен разход	Разлика
Ипотeka или наем	1 500 лв.	1 400 лв.	100 лв.
Телефон	60 лв.	100 лв.	-40 лв.
Електричество	50 лв.	60 лв.	-10 лв.
Газ	200 лв.	180 лв.	20 лв.
ВИК			0 лв.
Кабелна телевизия			0 лв.
Такса смет			0 лв.
Поддръжка или ремонт			0 лв.
Доставки			0 лв.
Други			0 лв.
Общо	1 810 лв.	1 740 лв.	70 лв.

ОБЩО ПЛАНИРАНИ РАЗХОДИ	(планиран доход минус разходи)	2 060 лв.
ОБЩО ДЕЙСТВИТЕЛНИ РАЗХОДИ	(действителен доход минус разходи)	2 040 лв.
Общите разлика в разходите		20 лв.
ПЛАНИРАН БАЛАНС	(планиран доход минус разходи)	940 лв.
ДЕЙСТВИТЕЛЕН БАЛАНС	(действителен доход минус разходи)	960 лв.
РАЗЛИКА В БАЛАНСА (действителен минус планиран)		20 лв.

РАЗВЛЕЧЕНИЯ	Планиран разход	Действителен разход	Разлика
Видео/DVD	0 лв.	50 лв.	-50 лв.
Компактдискове			0 лв.
Филми			0 лв.
Концерти			0 лв.
Спортни събития			0 лв.
Театър			0 лв.
Други			0 лв.
Други			0 лв.
Други			0 лв.
Общо	0 лв.	50 лв.	-50 лв.

ТРАНСПОРТ	Планиран разход	Действителен разход	Разлика
Плащане за автомобил	250 лв.	250 лв.	0 лв.
Разходи за автобус/такси			0 лв.
Застраховка			0 лв.
Лицензи			0 лв.
Гориво			0 лв.
Поддръжка			0 лв.
Други			0 лв.
Общо	250 лв.	250 лв.	0 лв.

ЗАСТРАХОВКА	Планиран разход	Действителен разход	Разлика
Дом			0 лв.
Здравеопазване			0 лв.
Живот			0 лв.
Други			0 лв.
Общо	0 лв.	0 лв.	0 лв.

ХРАНА	Планиран разход	Действителен разход	Разлика
Хранителни стоки			0 лв.
Заведения			0 лв.
Други			0 лв.
Общо	0 лв.	0 лв.	0 лв.

ДОМАШНИ ЛЮБИМЦИ	Планиран разход	Действителен разход	Разлика
Храна			0 лв.
Медицински			0 лв.
Поддръжане			0 лв.
Играчки			0 лв.
Други			0 лв.
Общо	0 лв.	0 лв.	0 лв.

ХИГИЕННИ МАТЕРИАЛИ	Планиран разход	Действителен разход	Разлика
Медицински			0 лв.
Коса/нокти			0 лв.
Облекло			0 лв.
Химическо чистене			0 лв.
Здравен клуб			0 лв.
Организационни разходи или такси			0 лв.
Други			0 лв.
Общо	0 лв.	0 лв.	0 лв.

ЗАЕМИ	Планиран разход	Действителен разход	Разлика
Лични			0 лв.
Студентски			0 лв.
Кредитна карта			0 лв.
Кредитна карта			0 лв.
Кредитна карта			0 лв.
Други			0 лв.
Общо	0 лв.	0 лв.	0 лв.

ДАНЪЦИ	Планиран разход	Действителен разход	Разлика
Държавен			0 лв.
Областен			0 лв.
Местен			0 лв.
Други			0 лв.
Общо	0 лв.	0 лв.	0 лв.

СПЕСТЯВАНИЯ ИЛИ ИНВЕСТИЦИИ	Планиран разход	Действителен разход	Разлика
Пенсионна сметка			0 лв.
Инвестиционна сметка			0 лв.
Други			0 лв.
Общо	0 лв.	0 лв.	0 лв.

БЛАГОТВОРИТЕЛНОСТ И ДАРЕНИЯ	Планиран разход	Действителен разход	Разлика
Благотворителност 1			0 лв.
Благотворителност 2			0 лв.
Благотворителност 3			0 лв.
Общо	0 лв.	0 лв.	0 лв.

ЮРИДИЧЕСКИ	Планиран разход	Действителен разход	Разлика
Адвокат			0 лв.
Издържка			0 лв.
Плащания по заповед или решение			0 лв.
Други			0 лв.
Общо	0 лв.	0 лв.	0 лв.